

DÜŞMAN KAZANMA SANATINDA MAHİR BİR YAZAR: TARIK BUĞRA

Ebru BURCU YILMAZ

Giriş

Tarik Buğra hikâye, roman, tiyatro, deneme, gezi yazısı ve fıkra gibi farklı türlerdeki eserleriyle Türk edebiyatının eskimeyen yazarlarından birisidir. Fikir ve duygu dünyasını aktarırken tercih ettiği edebî türler zaman zaman farklılık gösterse de Tarık Buğra'yı meselesi olan bir yazar olarak nitelmemizi gerektirecek hâkim düşünce, insanın eşref-i mahlukat olduğu inancından kaynağını alır.

Tarik Buğra eserlerinin, yazıldığı devrin ruhunu yansıtmamasının yanı sıra her dönemde okuyucu bulması, muhtevasındaki fikrî dinamizmle alakalıdır. Tanpınar'ın "Bitmeyen Çıraklık" başlıklı yazısında ifade ettiği, "kim olursak olalım, nasıl yetişirsek yetişelim, hayat tecrübemizin mahiyeti ve genişliği ne olursa olsun, bizim ağızımızdan hâlâ okuduğumuz Frenk romanları konuşmaktadır. Tıpkı bizden evvelkiler gibi" (1996: 63) özeleştirisine karşısında, Tarık Buğra'nın Türk edebiyatının bir kimlik kazanmasında oynadığı rol daha iyi anlaşılacaktır. Onun yerlilik vasfını pekiştiren en önemli unsurlardan biri olan dil işçiliği ve Türkçenin kullanımı konusunda gösterdiği titizlik de ayrıca takdire şayandır. Fikrî içeriğinin zenginliği kadar, okuruna dil terbiyesi kazandırması açısından Tarık Buğra metinleri Türkçe'nin nadide çiçeklerinin açtığı münbit bir alan olarak okunmalıdır.

Mücadelelerle geçen ve türlü zorluklara rağmen hayatının her dönemine tanıklık eden kalemini elinden bırakmayan hatta ona daha sıkı sarılan Buğra'nın, edebî şahsiyetinin yanı sıra ibretlik olaylarla dolu biyografisi de okurun dikkatini çekecek bilgileri muhtevidir. Denemelerinin yer aldığı esere de ad olan "Düşman Kazanmak Sanatı", Tarık Buğra'nın şahsiyetinden

ödün vermeyen haysiyetli duruşunun bir sonucu olarak kendisine uygun gördüğü bir maharettir aynı zamanda.

On yedi yaşında, insan kaderini anlatmaya değer bulduğu andan itibaren yazar olmaya karar verdiğini söyleyen Tarık Buğra, hikâyelerinde genellikle ferdî duyarlılıkları konu edinirken roman ve tiyatrolarında toplumsal meselelere yönelir. İşlenmeye değer bulduğu konuları edebî dilin imkânlarıyla kurmaca dünyaya aktarırken eleştirel fikirlerini, deneme ve eleştiri yazılarında keskin bir dille ifade eder. Tarık Buğra okuyucusu, edebî eserlerinde munis ve sakin bir yazarla karşılaşırken eleştiri yazılarında daha heyecanlı hatta yer yer öfkeli bir Tarık Buğra görür. Ses tonu değişse de kalemine yön veren temel kaygı, insana büyüklüğünü anlatma çabası olarak özetlenebilir. Zira o, insanın sefil ve aşağı yönlerini açığa vurmanın kimseye bir faydası olmayacağını düşünerek insanı küçültmekten imtina eder.

'Klasik' Yönleriyle Tarık Buğra Külliyatı

“Geçim sıkıntısı çektim. Aç kaldım hatta açıkta kaldım. Ama her zaman mutlu oldum. Çünkü hedef aldığım, **güvendiğim okuyucu, bana sonunda refah vermese de onur verdi**. Yolumun, anlayışımın ve tutumumun yanlış olmadığını ispatladı.” Tarık Buğra

Tarık Buğra'nın edebî eserlerini birer klasik olarak değerlendirmek mümkün müdür? Şüphesiz klasik eser, zamana meydan okuyan ve her devirde okuyucuya söyleyecek sözü olan metinlerse ve bu metinlerde varlığın özüne dair hakikatler dile geliyorsa Tarık Buğra'nın klasikleşmiş eserlere imza attığı söylenebilir.

Tarık Buğra külliyatını oluşturan eserler, Türkiye'nin hafızasına dair önemli bir birikim ortaya koyar. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminden 1980'lere kadar gelen süreci içine alan bu hafıza, edebiyat sosyoloji yöntemiyle incelenmeye değer veriler sunar. Türk romanında sınırlı sayıda örnek bulabileceğimiz kasaba edebiyatı açısından da Tarık Buğra hikâye ve romanları okuyucu ve araştırmacılara, kasabanın toplumsal analizi ve çok partili hayata geçişte yaşanan sancıkların kasaba örneği üzerinden tahlili gibi değerlendirmelere müsait bir derinlik sunar.

Disiplinlerarası okumalar ve psikanalitik edebiyat kuramı, edebiyat sosyolojisi, tarihsel eleştiri gibi farklı kuramsal yaklaşımlarla da yeniden okunmayı ve keşfedilmeyi bekleyen Tarık Buğra; sadece yerel ve milli konuları işlemekle kalmamış, aynı zamanda insani özü açıklamaya yönelik evrensel bir çaba içine girmiştir. Söz gelimi 1955 yılında yayımlanan *Siyah Kehribar*

romanında, İtalya'da Mussolini Dönemi'nin dikta yönetim anlayışını ve sanatçılar üzerindeki olumsuz etkisini anlatırken bahsi geçen diktatör düzen eleştirisi ile dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan insanların çığılıklarına tercüman olur. Aynı şekilde 1966 yılında yayımlanan *Ayakta Durmak İstiyorum* adlı tiyatro oyununun sadece Macar ayaklanmasını konu aldığı, 1979 yılında kitaplaşan *Yüzlerce Çiçek Birden Açtı* adlı oyunun Kızıl Çin'deki Mao diktasının sebep olduğu insanlık dramını konu almakla yetindiğini söyleyemeyiz. *Peşte 56* adıyla da bilinen *Ayakta Durmak İstiyorum*; İngilizce, Almanca ve Macarca'ya tercüme edilir. "Oyunu etkili kılan, kişilerin kendilerini daha yüksek bir amaç uğruna fedâ etmeleridir" (Taş, 2008: 353). *Osmanlık* romanında da bir cihan devletinin kuruluş hikâyesi anlatılırken arka planda, bir insanın kendini kurma süreci ve bireyleşim macerası psikanalitik derinliğiyle ele alınır. Bu örnekler, Tarık Buğra metinlerindeki çok anlamlılık ve derinliğe işaret ederken onun yazma sorumluluğunu sadece yerel ve millî olanla sınırlamadığının da göstergesidir. Onun metinlerini sadece devrine has kılmayarak birer klasik hâline getiren sır da sahip olduğu çok anlamlılık ve her dönemde okuyucuya bir şeyler söyleyebilmesiyle ilişkilidir.

Okuru içten içe inşa eden metinler olarak nitelenebilecek Tarık Buğra romanları, devirler değişse de insanı ve insanlığı ilgilendiren değişmez hususlar üzerinde durur. Bu bakımdan bazı romanları âdeta bugünü görerek yazılmış intibası uyandırır. Söz gelimi Tarık Buğra'nın en politik romanı olarak kabul edilen *Gençliğim Eyvah*, Türkiye'de faaliyet göstermiş bütün terör odaklarından izler taşıyan ve "mozaik tip" olarak tanımlanan bir karakterin merkezde yer aldığı ilginç bir romandır. Romanda isimleri verilmeyen İhtiyar ve Delikanlı'nın yanı sıra Güliz, anarşik yapılanmaların gençleri ve zaaflarına yenik düşen insanları nasıl tuzağa düşürdüklerini aşamalarıyla ortaya koyar. İhtiyar'ın emellerini ortaya koyan düşüncelere bakıldığında terörün her zaman benzer stratejiler kullandığı dikkati çeker. Bu durum, aynı zamanda, edebiyatçıların toplumsal meseleler konusundaki öngörülerinin dikkate alınması gerektiğini ve romanların sadece hayal ürünü eserler olarak görülmesinin sebep olacağı eksik bakış açısına işaret eder. Simgesel anlatıma başvurulmuş *Gençliğim Eyvah* romanında "dik sürüngenler", "Sersemlikleri Koruma ve Geliştirme Vakfı", "lokanta", "elma çiçeği", "kırkinci oda" ve "keklik avı" gibi semboller üzerinden kişiyi, yozlaşmaya açık hâle getiren unsurlara değinilir. Bu unsurlar aynı zamanda İhtiyar'ı yani terör odaklarını da besleyen kaynaklardır. İlgilenilmek, sevmek ve varlıklarının kabul edilmesi gibi zaafı yüzünden kullanılmaya müsait hâle gelen "dik sürüngenler" in sadece Tarık Buğra'nın yazdığı dönemde yaşadıklarını kim söyleyebilir ya

da istekleri ve hayalleri, yetenekleri aşan insanların, şöhret, servet ve iktidar üçlüsünün cazibesine kapılmadıkları bir dönem var mıdır? Bu sorular Tarık Buğra'nın romanındaki alt metinlerin güncel yönlerine işaret eder:

“Yetenekleri, imkânlarını ve güçlerini aşan isteklere ve özellikle tutkulara kapılmak sersemliktir.”

“Terazinin bir kefesinde kuvvet ve yetenek ve imkânlar, öteki kefesinde de istekler ve tutkular! İnsanlara hükmedenler ve hükmetmiş olanlar ve hükmedebilecek olanlar bu dengesizlikten yararlanır ve bu dengesizliği körükler ve kışkırtır.”

“Şöhret, servet, itibar ve iktidar! Bir labirenttir bunlar. Planını sökmek bile her babayığidin kârı değildir. Ama bu labirente plansız ve ellerinde bir kör kandil bile olmadan dalmaya aşeren bir milyar sekiz yüz elli milyon üç yüz seksen yedi bin dokuz yüz yetmiş bir sersem vardır.” (*Gençliğim Eyvah*, s. 43)

Tarık Buğra, eserlerinde özellikle gençliğe yönelik mesajlar verir. Gençliğin sadece savaş cephelerinde yitip gitmediğine inanan Buğra, asıl kahredici yıkımın ideolojik ve politik saplantılar uğruna hapislerde çürüyerek ya da çatışmalara kurban giderek yaşandığı düşüncesindedir. *Yalnızlar* romanında başkişi Murad Kervancı'nın sıkça hatırladığı baba nasihatini leit motif olarak tekrar eder Buğra: “Düştüğün yerden bir avuç toprakla kalkacaksın.” (*Yalnızlar*, s. 129). Bu ifade başta *Gençliğim Eyvah* olmak üzere Buğra'nın romanlarının çoğunda farklı şekillerde tekrar edilir. İnsanın altın çağı olarak nitelediği gençliği, parlak ve güzel bir elma sembolü ile betimleyen yazar, elmaya kurt düşmemesi için çaba sarf eder:

“Ve Türkiye, yıllardan, yıllardan beri bir gençlik mezarlığı olup gitti. İçerdekiler yürek paralamaya yeterken, dışarıda, yaşayan ölüler haline gelmiş on binlerce genç için yüreklerin burkulmadığını görmek zifir gibi umutsuzluk sebebi oluyor.

Genel af çıkıyormuş! Evlerine barklarına dönenler, odalarında, sofalarında, sokaklarında, tarlalarında, dükkânlarında veya fakültelerinde bulabilecekler mi gençliklerini?” (Buğra, 2002: 194)

Özgün kişiler ve özgün vakalar kurgulama konusunda başarılı bir yazar olan Tarık Buğra, yazar olmak isteyen gençlere yazma disiplini konusunda tavsiyelerde bulunur:

“Önce gerçekten at gözlüğü takmasınlar. Belli bir ideolojiyle bakmasınlar dünyaya. Kendilerini bulmaya çalışsınlar, evvela kendilerini tanınsınlar ve kendi kafa bağımsızlıklarını kazansınlar.(...) İyi örnek seçsinler.

Propagandaya kapılmasınlar. (...) Dillerini sevsinler. Türkçe'yi güzel kullananları seçsinler. (...) Aferez listesi kabullenmesinler, hayranlık listesi kabullenmesinler. Bunun da çaresi kafa bağımsızlığını, kişiliğini bulabilmesidir insanın" (Bingöl, 1993: 53).

Tarık Buğra romancılığı konusunda ilk tespitler tarihî roman yazarlığına yönelik olmakla birlikte en çok karşılaştırıldığı yazar da Kemal Tahir'dir. Her iki yazarın Türk tarihinin aynı dönemlerini ele almaları sebebiyle farklı bakış açılarından yansıyan kişi, olay ve süreçler bakımından edebiyatın söyleme biçimine yansıyan farklılığa dikkati çeker. Kemal Tahir, romanın tanımını yaparken "insanın çıkışsızlığa düştüğü yerde roman başlar" ifadesiyle roman türüne yüklediği anlamın da ipuçlarını verir. Onun romanlarında dramatik aksiyon, kişilerin içine düştükleri çıkmazlardan beslenirken Tarık Buğra, düşen insana el uzatır ve mutlaka onun ayağa kalkmasını sağlar. Aslında iki yazar arasındaki farklılığın çıkış noktası da burasıdır. Tarık Buğra'nın kişileri, ne kadar savrulsalar da mutlaka bir kişinin yardımıyla ya da kendi içlerine çekilerek gerçekleştirdikleri ruhsal büyüme tecrübesiyle düzliğe çıkmayı başarırlar. Nitekim insanı, yaratılmışların en şerefli olarak gören bir yazardan beklenen tavır budur.

İnsanın ruhsal büyüme macerasını ele alan Tarık Buğra'nın romanlarında çeşitli sınavlara tabi tuttuğu kişiler, bireyleşim sürecinin sonunda kim olduğunun bilincine vararak kendilerini ve çevrelerini aydınlatan bir ışıkla ruhsal anlamda yeniden doğuş tecrübesi yaşarlar. Onun romanlarının özgün taraflarından biri de sosyal ve tarihî olayların arka planında gizlenmiş olan bireysel maceraları, karakterlerin ruhsal derinliklerini yansıtarak verebilmesidir. Her okunuştta yeniden yorumlanmaya müsait bir muhteva zenginliğine sahip olan Tarık Buğra hikâye ve romanları, değişen zaman içinde değişmeyen insani durumlara dair hakikatleri ele aldığı için her dönemde okunacak klasik metinlerdir.

Yazarlığının Önündeki Engeller ve Tarık Buğra'nın Mücadelesi

Allah acısın hakiki sanat ve edebiyat adamları yetiştiremeyen veya onlara sırt çeviren toplumlara, gruplara... Ama acımaz ki... Tarık Buğra

Tarık Buğra, henüz bir lise talebesiyken yazar olmaya karar verir. Tıp Fakültesi ile başlayıp Edebiyat Fakültesiyle devam eden ancak kendi tercihiyle diploma ile sonuçlanmayan eğitim sürecinin ardından hayatında kararlılıkla bağlandığı tek konunun yazarlık olduğunu fark eder. Küllük Kırathanesi'nde tanıdığı özel insanlar sayesinde âdeta sivil bir üniversite mezunu olan Buğra, ilk hikâyesini hocası Mehmet Kaplan'a verdiğinde "Senden hikâyeci olmaz"

cevabını alır ancak pes etme yerine azmederek bir günde yazdığı “Oğlum” hikâyesiyle Yunus Nadi Hikâye Yarışması’nda ikinci olur. Aslında, Buğra’nın yazar olarak karşılaştığı ilk haksızlık da bu yarışma sebebiyle yaşanır. Zira önce Tarık Buğra’nın hikâyesi birinciliğe layık görülmesine rağmen sonuçlar açıklandığında birincilik payesi, Yunus Nadi’nin oğlunun askerdeki bölük komutanına verilir. Bu tecrübe Tarık Buğra’ya, içine girdiği dünyanın farklı yüzünü göstermesi açısından önemlidir.

Lise yıllarından başlayarak vefatına kadar geçen sürede daima yazan Tarık Buğra’nın yazarlık için kullanmak istediği zaman ve enerjiyi tabiri caizse gasp eden iki sorundan ilki, geçim sıkıntısı sebebiyle gazetecilik yapması; diğeri ise ideolojik yaftalamalar karşısında kendisini ifade etmeye çalışmasıdır. Her iki konuda yaşadığı mağduriyet karşısında şikâyet etmekle yetinmeyi tercih etmeyen yazar, bilhassa eleştirilenlik vasfıyla ufuk açıcı eserler kaleme almıştır. “Yazarlığa mecburî ihanetim” olarak tanımladığı gazetecilik görevini icra ederken gittiği yurtdışı görevler ve yazılarında ele aldığı toplumsal meseleler vesileyle bir yazarın ihtiyaç duyduğu gözlem için elverişli malzemeler edinerek yaşadığı kayıpları kısmen de olsa kazanca dönüştürmeyi başarmıştır. Bir yazarın sadece hikâye ve roman yazarak geçinmesinin mümkün olmadığı bir devirde yaşaması, onu istemediği işler yapmaya mecbur bıraksa da hayatını yönlendiren amaç ve araç değerler arasındaki dengeyi korumayı başarmıştır.

Tarık Buğra, “bir yazar için en acı şey anlaşılmamaktır. Ama ondan da acısı var; yanlış anlaşılma” derken yazar olarak en muzdarip olduğu konulara da işaret eder. Eserleri okunmadan eleştiri yazıları yazılacak kadar kör bir bakışa maruz kalan Buğra, sosyal gerçekçilik ve köy edebiyatı anlayışının hâkim olduğu bir dönemde yalnız kalmak ve kültürel iktidarı karşısına almak pahasına da olsa bildiği ve inandığı şekilde yazmaya devam eder. Nitekim o, bir dönemin sipariş üzerine kaleme alınan temalarına iltifat etmeyerek yazar olma kararını almasında etkili olan düşüncenin izini sürmek amacıyla kalemini kullanır. Bu düşünce de insanı, eşref-i mahlukat mertebesine layık olan yönleriyle ele almaktır. Ancak Buğra’nın dönem itibarıyla yaşadığı bir başka talihsizlik, edebiyatı merkeze alan eleştirmelerin neredeyse yok denecek kadar az olmasıdır. Bu olumsuzluk, eserlerinin edebî değer gözetilmeksizin politik gerekçelerle yorumlanması sonucunu doğurmuştur. Söz gelimi Fethi Naci’nin 1981 yılında Tarık Buğra’ya verilen ödül vesilesiyle kaleme aldığı yazısında; Atatürk’ün yüzüncü doğum yıl dönümünde İslamcı bir yazara ödül verilmesini eleştirmesi, edebiyat eleştirisinin hâlini gözler

önüne serecek ilginç bir örnektir. Bu hadise üzerine Tarık Buğra'nın yaptığı açıklama hem eleştiri hem de edebiyat ve din ilişkisi açısından önemli tespitler içerir:

“Bu hüküm Naci'ye has yanılığardan birisidir. Her şeyden önce, bir Müslüman toplumdaki ve Müslüman insanlardan söz etmek başka, İslamî bir dünya görüşüne sahip olmak başka şeydir. Naci, bu yanlışta, çok sert bir şekilde, Gençliğim Eyvah için de düştü, beni yani yazarı, İHTİYAR ile özdeşleştirdi; İHTİYAR'ın düşüncelerini bana mâl etti. (...) Keşke tam bir İslamî dünya görüşüm olsaydı. O zaman -hiçbir romanımı küçümsemem- eserlerim daha sağlam ve övüldüklerinden daha değerli bir yapı kazanırlardı. Ne yazık ki eğitimimiz ve toplumumuz bir felsefe edinebilmemize yardımcı olamıyor” (Tekin, 2004: 97).

Tarık Buğra'nın dönemin siyaset ve kültür çevreleri tarafından hedef tahtasına yerleştirilmesinde etkili olan bir başka husus, *Düşman Kazanmak Sanatı* kitabında da geniş yer tutan dil eleştirileri ve öz Türkçecilik hakkındaki düşünceleridir. Tarık Buğra; öz Türkçe hareketinin, dile yapılan suni bir müdahale olduğu düşüncesindedir. Dilde tasfiye yoluyla birtakım kelimelerin atılması ya da dışarıdan bazı kelimelerin zoraki olarak dile dâhil edilmesini doğru bulmaz. Böyle bir girişimin her şeyden önce edebiyata zarar verdiğini ileri sürer. Dilin gelişiminin kendi doğal seyri içerisinde gerçekleşmesi gerektiğine inanan Buğra, kelimelerin keyfi olarak sadece kökenlerine bakılarak dilden dışlanması o dilde verilen edebî eserlerin muhtevasını da etkileyeceğini ve kelime ırkçılığı yapmanın zararlarını anlatır. Dili koruma konusunda teklifler de ortaya koyan Buğra, en büyük sorumluluğu edebiyatçıların omuzlarına yükler:

“Öldürülen, boğazlanan her kelime ile birlikte cüzzama uğramış gibi sapır sapır dökülen Türk mısralarını, Türk atasözlerini, türkülerini, şarkıları, tekerlemeleri, masalları, ilim, sanat ve edebiyat eserlerini biz düşünmeyeceksek kim düşünecek? Bu barbar yağmasının ve tahribinin karşısında bizim içimiz yanmayacaksa kimlerin yanacak?” (Buğra, 2002: 58)

“Türkçe'yi uzmanları dâhil hiçbir kimse değil, ancak ve ancak soylu edebiyatçılar kurtaracak ve geliştirecektir. Şimdiye kadar ve bütün dillerde olduğu gibi.” (Buğra, 2002: 89)

Tarık Buğra'nın dil hassasiyeti sadece bir yazar olmasından ileri gelmez; aynı zamanda Türkçe'yi kullanan sıradan bir vatandaş olarak da dil bilincinin hayatın her aşamasında korunması gerektiğini vurgular. Bu konuda ilginç anekdotlar aktaran yazar, halkın sahip olması gereken dili koruma

refleksinden bahsederken dilin kanunlarla da koruma altına alınmasının gerekliliğine dikkat çeker. Amerika'da ilk atom bombası denemesi yapıldığı zaman haberi alan Fransız Akademisi, vakit gece yarısı olmasına rağmen toplanır ve bu olayın getireceği terimlerin Fransızca karşılıklarını bulmak ve bu işi de halka intikal etmeden yapmak kararını alır. Bu tepkisel tavır, dilin korunmasına yönelik bir hassasiyet olarak okunmalıdır. Tarık Buğra'nın "Türk dilini koruma kanunumuz var mı?" şeklinde dönemin kamuoyuna yönelttiği soru, iki binli yıllara gelinmesine rağmen hâlâ cevabını bekleyen bir sorudur:

"Sordum sorduğum; Türk parasını korumak için kanun varmış da Türk dili için böyle bir şey düşünülmemiş; Galiba, kendisini korur o demişler.(...) Söylediklerine bakılırsa, Türkçe ile ilgili bir yönetmelik varmış. Buna göre, işyerinin adı Türkçe olmak gerekirmiş. Çeşitli sebeplerden ille yabancı kelime kullanacak bir durum varsa, Türkçesinin bilmem kaçta kaç kadar olmak zorunda imiş" (Buğra, 2002: 75-76).

Öz Türkçe politikasını eleştirdiği için Atatürk düşmanı olmakla suçlanan Tarık Buğra, bu politikanın yanlış ve hatalı taraflarını ortaya koyarken Atatürk'ün üç yıl arayla yayımladığı iki tebrik metninin dilini mukayese ederek dilde suni tasfiyenin bizzat Atatürk tarafından da kabul görmediğini ispatlar:

"Riyaseticumhur Umumi Kâtipliğinden gönderilmiştir: Dil bayramından ötürü Türk Dili Araştırma Kurumu Genel Özeğinden, ulusal kurumlardan kutunbitikler aldım. Gösterilen güzel duygulardan kıvanç duydum. Ben de kamuyu kutlularım. Gazi M. Kemal (26 Eylül 1934)"

"Dil Bayramı münasebetiyle Türk Dil Kurumu'nun hakkımdaki duygularını bildiren telgrafınızdan çok mütehassis oldum. Teşekkür eder, değerli çalışmalarınızda muvaffakiyetinizin temadisini dilerim. K. Atatürk (26 Eylül 1937)

Bir yazar ve aydın olarak sorumluluklarının bilincinde olan Tarık Buğra, bozuk dilin bozuk düşünce olduğu fikrine vurgu yaparak dil ve edebiyatı merkeze alırken toplumsal konulardaki duyarlılıklarını eleştirel bir üslupla ortaya koyar ve bu eleştirileri gidermeye yönelik teklifler sunar. Romanlarında edebî dünyanın ve anlatım tekniklerinin yardımıyla deneme ve tenkit yazılarından farklı bir üslupla insanın kendisini arayış süreci ve yeniden doğuş tecrübesini aşamalarıyla birlikte anlatır.

Tarık Buğra'nın mücadelesini verdiği bir başka konu ise toplumdaki edebiyat algısı ile edebiyatın kişi ve devletlerin hayatındaki yeridir. İdeolo-

jik yönlendirmelerle angaje seviyesine düşen edebiyatın zararlarına işaret eden Buğra, bir ülkenin ihtiyaç duyduğu kafa bağımsızlığının fert ve toplum hayatında yansıma bulabilmesi için edebiyatın layık olduğu değeri görmesi gerektiğini ifade eder. Dünyadaki önemli devlet adamlarının edebiyata ve edebiyatçıya verdiği değeri gösteren örnekleri sıraladıktan sonra sanatın, ancak sanat kaygısıyla yapıldığı takdirde topluma fayda sağlayacağına olan inancını yineler:

“Lenin, zaferinin ilk yıllarında, özellikle de zafere giderken Maksim Gorki’yi daima önüne ve sağına almıştır.(...) İngiliz parlamentosu Shakespeare’i, İmparatorluk armadasından üstün tuttu. De Gaulle, Galatasaray Lisesi’ndeki konuşmasında, iki büyük medeniyeti, Fransa ve Türkiye’yi Napolyon’la; Güneş Kralı ile, Sultan Süleyman’la, Atatürk’le değil. Bâki ve Corneille’le değerlendirdi. Ve aynı De Gaulle kendisine, sanat tarihçisi ve büyük romancı Malro’yu danışman, sonra da kültür bakanı yaptı” (Tekin, 2004: 71)

İdeolojik bağınazlıklar ve siyasetin edebiyatı gölgelemesinden muzdarip olan Tarık Buğra, edebiyatın layık olduğu değeri görmesi için yazarlık hayatı boyunca mücadele eder. Bu konudaki cevabını eserleriyle ve okurun takdirinden başka karşılık beklemeyen samimiyetiyle ortaya koyar. Tarık Buğra; edebiyatı bir meslek olarak edinmenin ötesinde bir hayat tarzı olarak kabul eder, hatta hayatının merkezine yerleştirir ve ısrarla edebiyata neden bu derece itibar ettiğini izah etmeye gayret eder. 3 Mart 1971’de *Tercüman*’da yayımladığı “Niçin Sanat?” başlıklı yazıda şu sorudan hareket eder:

Der ki; “sanat ve edebiyatla ilgi kurulmazsa ne mi çıkar? Yobazlık çıkar... -Ve işte görüyoruz- politikayı her şey sanan, politikaya saplanıp kalan, politikayı putlaştıran, kafaları politika ile çemberlenen muskacılar çıkar. Tarikatçılığın en çürüğü ve çürütücüsü çıkar. Üniversiteleri dinamitleyen ‘parasız askerler’ çıkar. Kahvehanelerini hatta camilerini ayıran, Moskof’a Yunan’a düşman olur gibi birbirlerine düşman olan partizanlar çıkar. Bu kahredici düşmanlıklardan yağ çıkarmaya bakan politikacılar çıkar. Her inanç ve tutum grubunda lider geçinen çıkarıcılar, demagoglar, şarlatanlar çıkar!” (Buğra, 2002: 149)

Tarık Buğra, bugünün insanına gerek hayatı gerekse yazdıklarıyla insan olmanın sorumluluğu ve insan kalabilmenin gereklerini hatırlatır. Teknoloji ve modernizmin insana unutturduğu bu hassasiyetlere dair metinler kaleme alan Buğra, yazdıklarıyla kitle kültürüne maruz kalan ve kendi sesini duyuramayan insana hitap eder. Bu durumda Tarık Buğra’nın “yeniden doğuş” teması ekseninde ortaya koyduğu örnekler; şahsiyeti tehditlerle kuşatılan

bugünün insanına, kendine dönüşün imkânlarını sunacak zengin bir kaynak olarak tekrar keşfedilmeyi beklemektedir.

Sonuç

Edebiyata sadakatle bağlı bir yazar olan Tarık Buğra; tarihî roman türünde eserler vermekle birlikte, yazdıklarıyla, ilgili devir ya da dönemi aşarak asırlar sonrasına seslenir. Tarih ve sosyoloji için sadece birer malzeme olan durumlara, entrik kurgu içinde yeniden hayat verirken insanı merkeze alır ve tarihin önemli dönemeçlerinde insanın geçirdiği değişime temas eder. Ne söylediğinden ziyade, nasıl söylediğiyle okurun ilgisine mazhar olan edebiyat, Tarık Buğra'nın kaleminde çiçek açar. Teknik açıdan başarılı edebî metinler kaleme almasının yanı sıra dil işçiliği ve sağlam üslubuyla da Buğra, Türk edebiyatını ileri bir seviyeye taşımıştır.

Tarık Buğra'yı düşman kazanma sanatında mahir yapan hususiyeti, taviz vermeden maddi ve manevi bedeller ödemek pahasına da olsa inandığı doğrulara sıkı sıkıya bağlı olmasıyla ilişkilidir. Fikrî mücadelesini edebî eserlerinde örtük bir dille vermeye çalışırken eleştiri yazılarında hedefini net bir şekilde belirleyerek sözünü sakınmadan muhataplarına hesap sorar ve kendisine yakıştırılan ideolojik yaftalamalar karşısında dik bir duruş sergiler. Tarık Buğra okuru olmak her şeyden önce edebî bir kalemin tanıklığıyla insanı anlamak kadar, şahsiyetli bir adamın dünya yolculuğundan ibret almak anlamına gelir. Düşman kazanmayı bilmesi, Tarık Buğra'nın, herhangi bir kesime yakınlaşmak pahasına değerlerinden taviz vermemesinin bir sonucudur.

Doğumunun yüzüncü yılında Tarık Buğra'nın eserleri her zamankinden daha büyük anlam taşımaktadır. Hikâye ve roman sanatının inceliklerine vâkıf, Türk tiyatro külliyatına nitelikli eserler kazandırmış, gazeteci kimliğiyle Türk basın ve düşünce hayatına önemli katkılar sunmuş bir yazar olan Buğra; edebiyatımızın yüz akı sıfatını hak eden bir yazardır.

Bu dünyadan iyi ki bir Tarık Buğra geçti...

Kaynaklar

- BİNGÖL, M. Nuri, (1993), “Tarık Buğra ile Sanatı ve Sanat Dünyası Üzerine Sohbet”, *Türk Edebiyatı*, S. 233, Mart.
- BUĞRA, Tarık, (1979), *Gençliğim Eyvah*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- _____, (1981), *Yalnızlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- _____, (2002), *Düşman Kazanmak Sanatı*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, (1996), “Bitmeyen Çıracılık”, *Yaşadığım Gibi*, Dergâh Yayınları, (2. bs.), İstanbul.
- TAŞ, Songül, (2011), “Tarık Buğra’nın Tiyatro Eserleri Üzerine”, *Tarık Buğra (Prestij Kitap)*, (2. bs.), (Editörler: Mehmet TEKİN - Ebru BURCU YILMAZ), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- TEKİN, Mehmet, (2004), *Tarık Buğra Söyleşiler*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.